

BAROK

- 1593. – pobjeda nad Turcima pod Siskom
- (6. 4. 1667., Velika srijeda prije podne – potres u Dubrovniku)
- Hrvatska je podijeljena na četiri različite države
- osim kulturne zaostalosti turskih pokrajina postajala je i dugotrajna mletačka vladavina sve jačom zaprekom kulturnog napretka u primorskim gradovima i na otocima
- i dok je književni rad u Dubrovniku u prvim desetljećima 17. st. u punom jeku, u Splitu, Zadru i na Hvaru vlasteoski i građanski potomci Marulića, Zoranića i Lucića gotovo sasvim prepuštaju književno polje pojedinim svećenicima, zauzetim više za nabožne namjere nego za umjetnička oblikovanja
- u drugoj polovini stoljeća javit će se u sve važnijoj Banskoj Hrvatskoj, sjeverno od mletačkog područja, nekoliko značajnih književnih pokušaja, i pri kraju ovoga razdoblja, u Vitezovićevo doba, javit će se Zagreb kao buduće kulturno središte, ali će i taj proces doskora jako usporiti centralizatorna politika bečkoga dvora
- za duhovni život katoličkih Hrvata u 17. st. bile su važne posljedice crkvenih reformama
- bilo je to doba pojačanog utjecaja crkve i obnove religioznog života; doba baroknih građevina, katolički obojenog pjesništva i gorljive djelatnosti svećenstva, u prvom redu članova franjevačkog i isusovačkog (javili se najprije u Dubrovniku) reda
- temelj je isusovačkog odgoja bio spoj kršćanske filozofije i humanističke obrazovanosti stečene čitanjem klasika, osobito latinskih i upoznavanjem klasičnog pjesništva i govorništva
- nabožno-poučna književnost javila se u svim hrvatskim krajevima, pa i u pokrajinama pod Turcima, za razliku od učene i umjetničke književnosti, ograničene samo na krajeve slobodne od Turaka
- svjesno je nastojanje pisaca oko izgradnje jedinstvenog hrvatskog književnog jezika
- nazadovanjem književnog rada na mletačkom čakavskom području sve se više isticao Dubrovnik, gdje je već u 16. st. prevladala u pjesništvu štokavština
- osim književnog ugleda Dubrovčana ojačale su štokavštinu turske navale, potiskujući čakavske starosjedioce sve više prema zapadu
- na prijelazu iz 16. u 17. st. raspravljalo se je u Rimu pitanje jezika i pravopisa, kojim da se tiskaju hrvatske knjige; s jedne je strane valjalo za zanemarene hrvatske glagoljaše tiskati nova izdanja staroslavenskih crkvenih knjiga ispravljenih u duhu tridentskih zaključaka
- Banska Hrvatska, obuhvaćajući najzapadniji dio nekadašnje Slavonije i najsjeverniji dio srednjovjekovne Hrvatske, počinje osim političke vršiti i važnu kulturnu misiju
- pozitivne tekovine ovoga vremena su podizanje višega školstva, izjednačivanje književnog jezika u pravcu štokavštine i širenje praktične katoličke književnosti s usporednim jačanjem pismenosti i u kulturno slabije razvijenim krajevima
- no katolička obnova, u svojoj biti intelektualistična i praktična ne ide u red onih pokreta, koji su (kao kasnije romantizam) davali dublje poticaje pjesničkom stvaranju
- u književnosti opasno prevladava vanjska blistavost, bujna rječitost, neobična okretnost u pisanju stihova i uopće majstorstvo u zanatskoj vještini, koja postaje tako reći sama sebi svrhom
- ingenioznost u smjelim i neobičnim kombinacijama, virtuosno opisivanje pojava vanjskog svijeta i zvučnost riječi nadomješta toplinu nadahnuća, pravih pjesničkih slika i istinske muzikalnosti
- ljubavna je poezija tal. baroka ponesena u prvom redu zaljubljenošću u tjelesne oblike ženske ljepote i u svijet kao ćutilnu pojavu

- pored ovakve lirike buja neobično religiozna lirika, nadahnjujući se motivima smrti, četiriju posljednjih stvari, Golgote i prolaznosti svijeta u duhu obnovljenog katolicizma i asketizma => po ovim crnim raspoloženjima ona na prvi mah podsjeća na srednji vijek, ali je razlika ne samo u težnji za veličajnim i retoričnim, već još više u intimnom tonu tog pjesništva
- u bezbrojnim pobožnim stihovima 17. st. ima više retoričkog opominjanja, pozivanja na kajanje i podsjećanja na pobožnost, ukoliko više praktičnog elementa negoli čiste poezije
- za razliku od renesanse, koja je kao pokret ostala ograničena na gornje društvene slojeve, katolička je obnova, baš kao i reformacija, već od početka imala u vidu djelovanje u širokim narodnim slojevima i utjecaj na narodne mase bez obzira na državne i jezične granice
- u okvir naše nabožne književnosti 17. st. ide i najveći dio književnog rada u kajkavskom narječju sjeverne Hrvatske
- taj je književni rad bio po svojem duhu i smjeru dobrim dijelom odjek velikog protureformatorskog pokreta, koji se je od kraja 16. st. bio razmahao u habsburškim zemljama, napose u Ugarskoj
- tako i u ovom dijelu naše književnosti prevladavaju praktično-nabožne tendencije, iako bez protureformatorske polemike, nepotrebne u katoličkoj Hrvatskoj; pisci su te nabožne književnosti što isusovci, što pavlini
- Sjeverna Hrvatska
- kraj južnog, dubrovačkog, dolazi u ovo doba sve više do važnosti najsjeverniji hrvatski zbjeg, zemlja između Vinodola i Varaždina

- glavno su vrelo za poznavanje tog pjesništva rukopisne pjesmarice (Pavlinka iz 1644, Fodrocijeva iz 1687 i Bedekovićeve iz poč. 18. st.), u kojima osim dviju pjesama o Zrinsko-Frankopanskoj pogibiji i dviju tužaljka prigodom smrti Nikole Zrinskoga, «Davor-bana horvatskog», ima i po koja satirička i đaćka, ali ima i ladanjskih idila i ljubavnih; sva je ta lirika redovito anonimna
- glavni pisci tadašnje banske Hrvatske bili su Zrinski, Frankopan i Vitezović (bili su iz južnog dijela zemlje, iz jadranskog područja, vjekovima otvorenog sredozemnim kulturnim utjecajima)
- Doba primorskih akademija
- na prijelazu iz 17. u 18. st. glavno obilježje vremenu davala je pojava erudita u književnim krugovima, koji sve više prati, a često i potiskuje pjesnika

- skoro poslije rimske Arkadije (1690), već 1694, osnavana je u Zadru akademija degli Incaloriti
- desetak godina poslije rimske Arkadije osniva se u Splitu akademija illyrica ilitivam slovinska
- najvažniji korak je učinjen u Dubrovniku, gdje je također koju godinu poslije rimske Arkadije pokrenuta Akademija ispraznih (Academia degli Oziosi), koja je, za razliku od pokušaja u Zadru i Splitu, trajala s prekidima preko tri desetljeća

- osnivanje intelektualnih kružoka bilo je na početku 18. st. i inače vrlo rašireno
- na talijanskim je pozornicama 17. st. vladala prvenstveno melodrama i komedija, posljednja navlastito u pučkom obliku, koji je pod imenom komedije dell'arte imao poznato veliko značenje za razvoj modernog europskog kazališta
- kako se naša književnost ugledala u talijansku, u posljednjim desetljećima 17. st. komedija u Dubrovniku je neobično oživjela
- sve su one pučko-lakrdijskog značaja i pune stereotipnih likova, od kojih je neke već tal. komedija dell'arte preuzela iz renesansne komedije 16. st.
- u svima se njima vrzu smiješni starci, škrti i obično zaljubljeni, lakoumni sinovi i žene, kojima je ljubav zanat, mladi ljubavnici, govornjivi dokturi (pedanti) i astrolozi s latinskim rečenicama i citatima, svodilje i sluge kao glavni pokretači radnja

- malo zatim na dubrovačkoj pozornici se pojavljuje Moliere, koji će za kratko vrijeme potpuno njom zavladata => frančezarije
- pojava Moliera u Dubrovniku nije slučajna; francuski utjecaj, dosta jak u Mlecima i ostaloj Italiji, bio je već dopro i do naših obala, zahvaćajući dakako najprije vanjske oblike društvenog života

- od Molierovih drama koje su imale 5 činova, naše se razlikuju po tome što imaju 3 čina, a i nisu mogle proći bez burleskних prizora sa slugama po uzoru komedije dell'arte i tadašnje dubrovačke komedije
- ponovno je oživjelo zanimanje za stare pisce, u prvom redu latinske, za koje su Talijani smatrali, da su im bliži nego ijednom drugom europskom narodu
- 18. st. će biti i u Italiji i kod nas stoljeće vrlo živahnog latinizma, kojemu prvi razmah pada već u ovo doba
- ponovni procvat počinje oko 1700., a mnogo su mu doprinijele isusovačke škole, šaljući u svijet pokoljenja potpuno vješta Ovidijevu i Horacijevu jeziku
- i u redovima ispraznih javljaju se latinski pisci, prethodnici znamenitih dubrovačkih latinista 18. st.

BARTOL KAŠIĆ (1575 - 1650), Pag, isusovac

- u svojim spisima zalaže se za latiničku grafiju, prema načelu da svaki glas uvijek treba i u svakom položaju imati isti pismeni znak
- njegovo je značenje u stvaranju hrvatskog književnog jezika
- djelovao je u duhu protureformacije
- bio je u misiji u Dubrovniku, u južnoslavenskim zemljama pod Turcima
- pisac iz neštokavskih krajeva kod kojeg su sazrele štokavske tendencije
- živio u Rimu
- za njega je najljepši hrv. jezik štokavsko-ikavski govor koji je on nazivao bosanskim 1. Hrvatsko-talijanski rječnik (1599.) 2. Institutiones linguae illyricae (Rim, 1604.)
- prva hrvatska gramatika (zagovara «što»)
- 1599. dobio nalog od isusovačkog generala Klaudija Aquavive, da za potrebe članova Ilirske akademije u Rimu, napiše gramatiku hrvatskog jezika, držeći se najraširenijeg narodnog govora
- napisana na temelju čakavštine sa dosta štokavskih elemenata
- napisana za strance misionare da bi naučili hrvatski zbog svog rada u našim krajevima

18. IVAN GUNDULIĆ PLAVKOVIĆ (1589 - 1638), Dubrovnik

- vlastelin; doživio pobunu Lastova (1601 - 1606)
- učitelji: Kamilo Camilli, Petar Palikuća; sinovi: Frano, Šiško, Mato
- pokretač stvaranja su mu često bila politička, a još češće religiozna raspoloženja 1. Prvo razdoblje stvaranja (1606 – 1616) 1. mladenačke drame (koje spominje u predgovoru Pjesnima pokornim)
 - «porod od tmine»
 - nesačuvane
 - 1. Galatea (1)
 - 2. Posvetilište ljuveno (4)
 - 3. Čerera (6)
 - 4. Kleopatra (7)
 - 5. Adon (9)
 - 6. Koraljka od Šira (10)
 - sačuvane
 - 7. Dijana (2)
- potpuna, iako ima 90 stihova
- sačuvana u rukopisu
- kratki dramski prizor (favoletta)
- 8. Armida (3)
- 114 stihova, potpuna
- sačuvana u rukopisu

- kratki dramski prizor (favoletta)
- prijevod razgovora između Armide i Rinalda u Tassovu Oslobođenom Jeruzalemu
- 9. Prozerpina ugrabljena (5)
 - u 3 čina s prologom
 - sačuvana u rukopisu
- 10. Arijadna (8)
 - tragedija u 5 činova
 - priča poznata iz grčke legende
 - tiskana u Anconi 1633.
 - prijevod Rinuccinijeve Arianne
 - protagonisti: Arijadna, Tezej
- 2. Drugo razdoblje stvaranja (1616 – 1620)
 - protureformatorski period
 - od sada sebe naziva «krtjanin spjevalac», govoreći dalje u duhu katoličke obnove Pjesni pokorne kralja Davida
 - Rim, 1621.
 - njegova prva tiskana knjiga
 - počeo prevoditi oko 1616., a svršio je 1620.
 - pisana pod utjecajem isusovaca
 - nešto slobodniji prijevod
 - pjesma Od veličanstva božjijeh tiskana prvi put zajedno s Pjesnima pokornim Suze sina razmetnoga
 - Mleci, 1622.
 - spjev u tri «plača» (sagrješenje, spoznanje, skrušenje)
 - u strofama od 6 osmeračkih stihova
 - igre i gomilanja riječi, antiteze, retorička pitanja, ... pojačavaju elokvenciju na račun poezije i premoć razuma nad čuvstvom

3. Treće razdoblje stvaranja (1621/22 – 1638)

a) unutarnji društveni odnosi u Dubrovačkoj Republici

Dubravka

- pastirska drama u 3 čina
- likovi: Miljenko, Dubravka, Grdan, Ljubmir, Pelinka, Ljubdrag, pastir Radmio, ribar, satiri: Divjak, Jeljenka, Vuk, Gorštak
- satiri (kao seljaci u dramskim eklogama M. Držića) – komičan element u drami
- kako je glavna radnja oskudna (ljubav Miljenka i Dubravke), prerasli su je komični elementi, no sve te usporedne radnje ne čine dramu punijom, već samo šarenijom
- tendenciozno-rodoljubni elementi daju čitavoj radnji drugačiju nijansu
- okvir radnje je svakogodišnja svetkovina slobode u «Dubravi plemenitoj»
- kako je radnja počela, tako će i svršiti slavljenjem dubrovačke slobode
- prikazana 1628.
- sljubljanje rodoljubnog i pastirskog elementa

b) vanjske političke prilike

Osman

- epski spjev u 20 pjevanja (nedostaju 14. i 15. pj.)
- pisan u osmercima
- okosnica djela suvremen predmet: odluka pobijedenog i ogorčenog cara Osmana, da krene na Istok po nove čete, buna u Carigradu i smrt Osmanova

- u taj povijesni okvir ugradio čitav jedan viteški svijet sa ženama ratnicama, s vitezom Dilaverom, i s pastirsko-idiličnim prizorima
- sljublivanje povijesnog i viteško-idiličkog elementa
- osjećanje prolaznosti kao temeljni lirski doživljajni ton

19. IVAN BUNIĆ VUČIĆ (1591 - 1658), Dubrovnik

- plemić; bavio se (uspješno) trgovinom
- bio član najviših državnih organa i 5 puta knez
- sinovi: Saro, Nikolica; 7 kćeri
- 1. Mandalijena pokornica (Ancona, 1630.)
 - spjev u 3 «cviljenja»
 - opjevao obraćenje slavne i lijepe grješnice iz Magdale
- 2. Plandovanja
 - zbirka ljubavnih pjesama
 - ukusna kratkoća, udružena s lakoćom ritma
- 3. Razgovor pastijerski
 - 5 ekloga
- 4. duhovna lirika

21. IVAN BELOSTENEC (1594 - 1675), Varaždin, pavlin

- rođeni kajkavac koji je svijesno unosio južne jezične elemente u svoje rodno narječje
- i u svojim propovijedima i u skupljenoj rječničkoj građi on je dosljedno išao za tim, da sljublivanjem kajkavštine i čakavštine, a donekle i štokavštine, stvori jezik razumljiv svim Hrvatima
- najugledniji pavlin ovoga doba
- 1. Bogumila (Graz, 1665)
 - zbirka pjesama na čast sv. Pavla
 - danas nepoznata
- 2. Deset propovijedi o euharistiji (1672)
 - crkveno govorništvo
- 3. Gazophylacium (Graz, 1740)
 - rječnik

JUNIJE PALMOTIĆ (1607 - 1657), Dubrovnik

- vlastelin; Gundulićev rođak
- dramski pisac
- tri družine koje su prikazivale njegove drame: družina Orlova, Smetenijeh i Ispraznijeh
- prvo, što udara u oči u Palmotićeve dramama, jest njihov melodramski značaj
- Palmotić je uzimao građu za svoje drame iz dva vrela: iz mitologije i viteškog svijeta Pavlimir
 - prikazan 1632.
 - građa uzeta iz domaćih izvora, tj. iz kronike popa Dukljanina i iz dubrovačke legende o sv. Ilaru
 - proročanski se govori o slavnoj budućnosti grada, koji ima nastati blizu starog Epidaura na mjestu, gdje se je iskrcao Pavlimir sa svojom družinom, a na kraju se sve završava himnom Dubrovniku kao u Dubravci
- sve su to, ponajprije, pozorišna djela s ozbiljnim dramskim sukobima, ali uvijek sa sretnim svršetkom => tragikomedije
- u tim dramama ima mnogo lirskog, igre i pjevanja
- piše u osmercima s rjeđim dvanaestercima i kraćim lirskim oblicima
- u nekim je Palmotićeve dramama jak čudesni elemenat
- značajni su za ovu vrstu drame pompozni i dekorativni pozorišni efekti, osobito pomorski prizori
- na pozornici je najčešće kakav kraljevski dvor, ponekad na morskoj obali

- ima tipičnih lica i situacija; lica mnogo misle na glas, a događaji, osobito konačna rješenja dramskog zapleta, često se pričaju mjesto da se prikazuju
- u središtu je radnje obično kakav ljubavni zaplet, ali su osim ljubavi naglašena i pitanja viteških i kraljevskih dužnosti
- redovito pobjeđuju ljubav i pravda
- u njegovim se dramama neobično jasno odrazuju ideje njegova vremena, rodoljubne, političko-društvene i vjerske

JURAJ HABDELIĆ (1609 - 1678), Zagreb, isusovac

- jedan od naših najboljih prozai pisaca 17. st.
- mada nastupa kao pisac, on je po svojem temperamentu pučki govornik, ne zazirući ni od šale ni od krepkih izraza pučkog govora
- on iskreno mrzi grijeh i želi popraviti svijet, ali je najbolji kad prijeđe u ton satire: svi slojevi društva dolaze na red => moralno-didaktička djela sa sustavom i opširno razrađenim poglavljima o kršćanskom životu i ljudskim grešnim sklonostima kao posljedici čovjekova pada 1. Zrcalo Marijansko (Graz, 1662) 2. Prvi oca našega Adama greh (1674) 3. Dikcionar ili reči slovenske (Graz, 1670)
- kajkavsko-latinski rječnik

63. IGNJAT ĐURĐEVIĆ (1675-1737), Dubrovnik

- plemić => isusovac (1698.) => benediktinac (1706.)
- umro od kapi
- 1718. bio predsjednik Akademije ispraznih
- njegov prapraujak je Dominko Zlatarić
- njegovoj lirici većinom nedostaju svojstva prave i dublje poezije
- slike se ne rađaju iz uzbuđene fantazije, nego iz domišljatosti i mehaničkih asocijacija
- Pjesni ljuvene
- zbirka pjesama

Uzdasi Mandalijene pokornice (1728.)

- glavno njegovo djelo religioznog nadahnuća
- razlika između Đurđevića i njegovih prethodnika nije toliko u novosti predmeta i temeljne zamisli, koliko u rascvalosti i razgranatosti tradicionalnih oblika kod kasnijeg pjesnika, koji je pisao već u doba prezrelog baroka
- kraća redakcija ima 2 «uzdisanja», a duža ima 8
- pisana u osmercima
- u predgovoru raspravljao o pitanju jezika i pravopisa